

Akvarel

Eva Göndöröová

Bakalářská práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Kabinet teoretických studií
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Eva GÖNDÖROVÁ**
Osobní číslo: **K08168**
Studijní program: **B 8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Multimedia a design – Grafický design**

Téma práce: **Kniha jako zdroj zábavy a poučení.**

Zásady pro vypracování:

1. Teoretická část:

Kniha jako zdroj zábavy a poučení, zmapování vývoje a současnosti určitého typu knihy.

- historie knihy
- kategorie knihy
- současnost

2. Praktická část:

Autorský projekt knihy s použitím ilustrací, návrhy 1 : 1.

Rozsah teoretické práce 25 –30 stran + přílohy, odevzdat v elektronické podobě (dle předepsané univerzitní předlohy, viz Směrnice UTB č.14/2010) na 1 ks CD nosiči, dále odevzdat 2 ks vytištěné elektronické podoby práce a 1 výtisk graficky zpracované práce, která má volnější autorskou podobu. Praktická část bude odevzdána dle specifických požadavků vztahujícímu se ke konkrétnímu zadání práce.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

**Veškeré dostupné knižní zdroje na území ČR (SR) i EU, webové stránky,
odborné časopisy a další literatura doporučená po konzultaci vedoucího práce.**

Vedoucí bakalářské práce:

M. A. Lenka Baroňová

Ústav reklamní fotografie a grafiky

Datum zadání bakalářské práce:

27. listopadu 2010

Termín odevzdání bakalářské práce:

20. května 2011

Ve Zlíně dne 7. února 2011

doc. MgA. Jana Janíková, ArtD.
J. Janíková
děkanka

Lukáš Gregor
Mgr. Lukáš Gregor
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 18.2.2011

.....
Jméno, příjmení, podpis

EVA GÖNDÓROVA

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

Chtěla bych upřímně poděkovat všem, kteří mě během psaní a vytváření autorské knihy byly oporou. Mé poděkování patří paní M. A. Lence Baroňové za její nasměrování během hledání vhodného tématu, za její trpělivý přístup a cenné postřehy při vedení bakalářské práce. Mé díky patří také všem blízkým v mém okolí za trpělivost a podporu během studia.

Kdo se stýká s moudrými, stane se moudrým

MENANDROS

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce je zaměřena na akvarelovou techniku a její použití dnes i v historii. Práce obsahuje stručný historický přehled vývoje akvarelové techniky. Zabývá se jednotlivými umělci, kteří touto technikou tvořili, jak ve světě, tak také u nás. Nahlédneme do různých uměleckých oborů - dětská ilustrace i architektura. Celá práce je ukončena stručným medailonkem současného akvarelisty - malíře Tomáše Císařovského.

Klíčová slova: Akvarel, malířská technika, osobnosti, ilustrace, medailonek

ABSTRACT

This work is focused on watercolour techniques and their uses in history and today. The work includes a brief historical overview of development of watercolour technology. It deals with individual artists who were using these techniques both at home as well as in the world. We will look into the various artistic disciplines, children's illustrations and architecture. The work stops short of the contemporary medallion watercolour painter Thomas Císařovský.

Keywords: watercolour, painting technique, personality, illustrations, medallion

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 AKVAREL	10
1.1 SLOŽENÍ AKVARELOVÝCH BAREV	10
1.2 DRUHY AKVARELOVÝCH BAREV	11
1.3 PODLOŽKY A PODKLADY PRO AKVAREL.....	12
1.4 ÚPRAVA PODKLADU	13
1.5 MOŽNOSTI AKVARELOVÝCH TECHNIK	13
1.5.1 Lavírování	14
1.5.2 Mokrý akvarel	14
1.5.3 Klasická akvarelová technika.....	14
1.6 FIXACE A UCHOVÁVÁNÍ AKVARELU.....	14
2 HISTORIE AKVARELU	16
2.1 KOŘENY	16
2.2 STAROVĚK.....	16
2.3 ASIJSKÉ ZEMĚ.....	17
2.4 RENESANCE.....	19
2.4.1 Albrecht Dürer.....	20
2.5 BAROKO	24
2.6 18. STOLETÍ	26
2.7 19. STOLETÍ	26
2.8 IMPRESIONISTÉ	30
2.9 20. STOLETÍ	31
3 AKVAREL V ČESKÉ ILUSTRACI	36
4 MEDAILONEK	51
II PRAKTICKÁ ČÁST	56
5 AUTORSKÁ KNIHA O HAWAII	57
5.1 ALOHA HAWAII	57
5.2 ILUSTRACE	57
5.3 TYPOGRAFIE.....	60
ZÁVĚR	61
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62
SEZNAM OBRÁZKŮ	64

ÚVOD

Proč akvarel? Co mě k tomuto tématu vedlo? Celý svůj tvůrčí život se pokouším tuto techniku pokořit. Marně. Chvilí dělám podrobné studie, pak se ve mně něco přetočí a snažím se víc uvolnit, rozpíjet barvy, jednoduše je ovládnout. Nedávno jsem si uvědomila, že vlastně o této technice vím velmi málo. Nevím kdy vznikla, kdo ji používal mezi prvními a jakým způsobem?

Proto téma mojí práce je akvarel. Vydávám se na dobrodružnou cestu napříč stoletími, abych se dozvěděla, jak to všechno začalo. Doufám, že se posunu i v samotné malbě, když si doplním znalosti.

A nyní si řekněme něco k tématu mé autorské knihy. Když jsem v roce 2009 nastupovala do letadla v Honolulu a vracela se po měsíčním pobytu na Havaji domů, tak jsem věděla, že této zemi a lidem něco dlužím. Byl to ráj na zemi, velmi intenzivní zážitek, poznání úplně jiného světa na druhé straně zeměkoule. Přála bych Vám, aby jste se tam prolistováním mé autorské knihy na chvíli ocitli. Vnímat to množství barev, kvetoucí ibišky a strelície v prachu cest, vidět tyrkysové moře s množstvím ryb, cítit tu vlhkost a teplo.

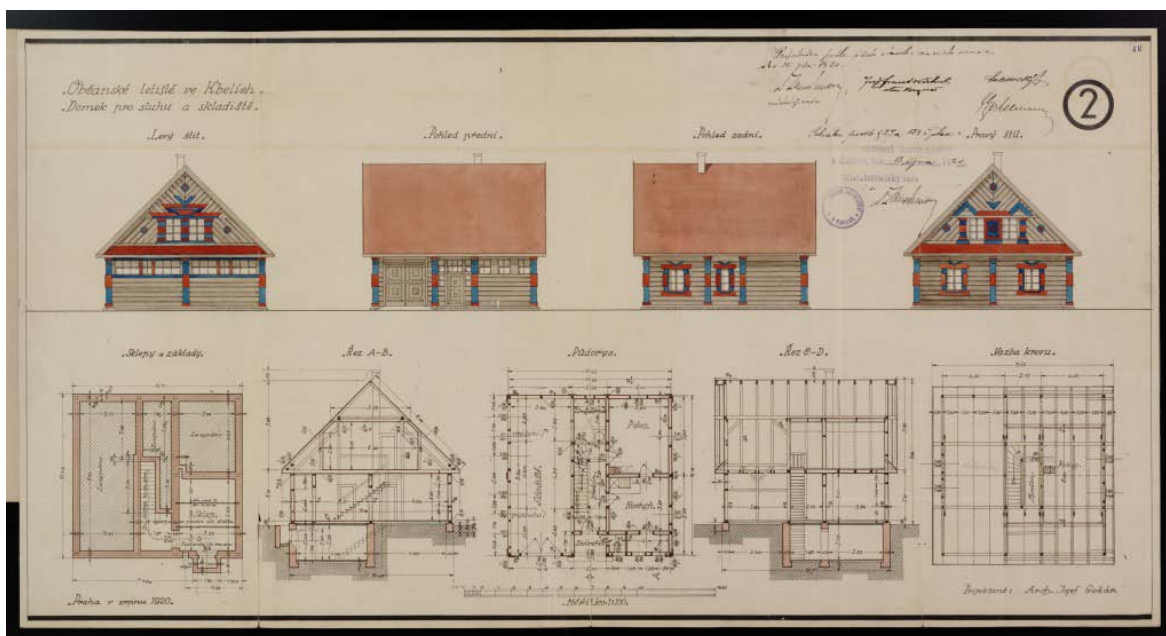
Nekladu si za cíl větší úkol než Vám čtenářům představit alespoň malý kousíček ráje na zemi. A jak jinak než akvarelem...

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 AKVAREL

Akvarel je technika, při které se používá barva rozpustná ve vodě. Maluje se lazurními barevnými vrstvami pigmentů. Jako podklad se nejčastěji používá papír, pergamen, papyrus, hedvábí nebo látka a plátno. Vodová barva ne vždy zcela kryje, a tak často podklad prosvítá, čímž dochází k lazurnímu efektu.

Znalost roztírání pigmentů a barviv vodou je velmi starého data a akvarel je pokládán za druhý nejdokonalejší styl po olejomalbě. Jeho možnosti jsou velmi široké. V galeriích celého světa najdeme namalované krajiny, postavy, zátiší i portréty akvarelovou technikou. Mnoho umělců používalo tuto techniku pro návrhy a studie obrazů, které byly později provedeny v oleji, kvaši, nebo jako fresky. Akvarel používali také architekti pro návrhy budov a interiérů (**Obr. 1** Josef Gočár, návrhy dřevěných domků ve stylu rondokubismu). Nejvíce je tato technika v dnešní době používána v oblasti ilustrací, převážně dětské ilustrace.

Obr. 1 Josef Gočár, *Gočáry*, 1920, původní dokumentace vytvořená Architektem Josefem Gočárem, perokresba a akvarel, archiv zoo Praha.

1.1 Složení akvarelových barev

Akvarelové barvy se skládají z rostlinných, nerostných nebo živočišných pigmentů. Kvalitní akvarelové pigmenty musí mít velmi jemné částice, dobře suspendovatelné a tím lehce

mísitelné s vodou. Jsou spojeny vodou, arabskou gumou, glycerínem, medem a konzervačními přísadami. Glycerín a med zabraňují popraskání nátěru během zasychání. Dobrý pigment můžeme i po zaschnutí odstranit neznatelně z podkladu, na rozdíl od barviv organických, které se do podkladu zapijí a trvale ho zatónují. Nevýhodou akvarelu je jeho barevná nestálost. Dnes se používají světlostálá organická barviva. Něco jiného jsou rostlinné barevné laky-gummiguta, indická žluť, šťávní zeleň, Hookerova zeleň, delfská modř a indigo, které mají v akvarelu své uplatnění i přesto, že stálost na světle není nejlepší. Většina barev v tenké vrstvě je u této techniky citlivá na ultrafialové paprsky světla. Akvarelová paleta může obsahovat: Žluté bary: Přírodní okry, sienu, žlutý ultramarín, indickou žluť (aureolám), kadmium. Červené barvy: Pálený červený okr (caput morfium), rumělku, kraplak. Modré barvy: Ultramarín (přírodní i umělý), kobaltovou modř, pruskou modř, Coelinovu modř. Zelené barvy: Chromoxid, zem zelenou, kobaltovou zeleň. Hnědé barvy Sienu pálenou, amburu, sépii. Černé barvy: Slonovou nebo kostní čern, bistr, čínskou tuš. V tradičním anglickém akvarelu se například nepoužívala běloba. Dnes slouží k tomuto účelu kaolin (čínská hlínka). Při volbě barev je třeba mít na paměti staré pravidlo, čím méně barev na paletě, tím barevnější je malba.

1.2 Druhy akvarelových barev

Akvarelové barvy se vyrábějí v těchto variantách:

- tvrdé barvy v přihrádkách
- mokré barvy v přihrádkách
- polotekuté barvy v tubičkách
- tekuté barvy v lahvičkách

Dnes jsou na výběr velmi kvalitní akvarelové barvy světových výrobců s velkou tradicí (Winsor a Newton, Schminke a Talens). V neposlední řadě máme možnost technického experimentu a připravit si barvy vlastní pro vyzkoušení staré techniky nebo hledání vlastní cesty. Je proto vhodné znát složení a přípravu nejběžnějších akvarelových pojidel a jejich vlastností. Tvrdé barvy v přihrádkách nejsou určeny jen ke studijním (školním) účelům, za které je považujeme, ale jsou vhodné k malování miniatur.

Pojidla akvarelových barev jsou ve vodě rozpustné přírodní oleje: arabská guma, dextrin, tragant a ostatní rostlinné gummy (např. třešňová). V historii používali jako pojidla například fíkové mléko, šťávu z kvetoucího jasanu, želatinu a vaječný bílek. Základní vlastností pojidel je schopnost stálosti a nesrážlivosti suspenze pigmentu i při největším zředění. Špatná srážlivost nebo nestálost suspenze má obvykle za následek ohraničené skvrny, pigmentové shluky a v neposlední řadě tvorbu zákalů. Z tohoto důvodu se k pojidlům přidávají měkčidla, jako jsou med, kandysový cukr, javorový cukr, glycerin, která roztok stabilizují a potlačují nežádoucí nerozpustnost pojidel. Netradičním druhem pojidla je med. Jeho použití je především známé v ruské oblasti, konkrétně v lidové tvorbě. Med se nejprve čistil převařením s vodou, poté se přidal glycerin.

1.3 Podložky a podklady pro akvarel

Akvarel vyžaduje lehce savou podložku s jemnější strukturou. Z tohoto pohledu jsou nejlepší papíry, pergamen, hedvábí a slonovinová destička. Na začátku 20. století se používaly také plátěné podložky. Papír by měl být kvalitní, ruční, dlouhovláknitý, savý a ne příliš slabý. Na trhu je dostatečné množství polokartonu a kartonu známých značek. Samostatnou kapitolou zůstávají papíry japonské a čínské. Jsou většinou vyrobené z rostlinných vláken kodsu (*Broussonetia papyrifera*) gampi (*Wickstroemia canescens* Wall.), také z bavlněných odpadků s příměsí hedvábných vláken. Zcela vyjimečný druh tvoří rýžový papír - často používaný papír u čínských akvarelistů. Nejvyšší kvalitou tohoto typu je císařský (imperiální) karton. Všeobecně můžeme říci, že čínské a japonské papíry jsou ideální pro malbu akvarelem. Nebotnají, jsou odolné vůči vodě, lze je libovolně vlhčit bez nebezpečí zežmolování, a mají optimální savost. Papíry pro akvarel mají být klíženy v celé hmotě, nejen pouze na povrchu. Příliš mastné povrchy se odmašťují benzinem, nebo natírají zředěnou volskou žlučí. Povrch akvarelových papírů má být přiměřeně drsný, pak dobře přijímá barvu. Akvarelové papíry by se neměly při převozu stáčet, pak vznikají deformace, které nejsou pouhým okem viditelné a promítnou se do barevné vrstvy. Pokud nepoužíváme papírové bloky, je třeba si papír před prací napnout na podložku, aby se nám vlivem vody nevlánil.

1.4 Úprava podkladu

U kvalitních akvarelových papírů není úprava podkladu potřebná. Pokud zvolí malíř malbu do mokrého podkladu, tak musí papír během práce vlhčit. V historii se hodně používali preparace povrchu, které měli usnadnit práci a ovlivnit rozlévání barvy. Jednalo se o kamencový roztok, nebo nátěr rybiho klihu. Příliš savé povrchy se potřely na povrchu již zmíněným roztokem, a tím se upravila savost barvy. Nevýhodou takto upraveného papíru je, že nelze dělat opravy vymytím barvy. Tato technika vyžadovala přesnost v kladení barev.

Hedvábné podložky bylo nutné vystužit, aby tkanina neklouzala pod štětcem. K tomuto účelu dobře posloužil silně zředěný roztok volské žluči. Potřebné bělosti se docílilo velmi zředěným nátěrem křídové běloby.

Plátno není pro akvarel tradiční podložka, ale přesto bylo použito. Bylo nutné je upravit klihatkřídovým nebo sádrovým podkladem společně s olovnatou bělobou, aby se podklad při malování nerozmáčel.

Pergamen, který se používal na malbu portrétních miniatur měl být z nejjemnějších telecích nebo jehněčích kůžiček, nejlépe ještě z nenarozených zvířat. Povrch pergamenu bylo nutné upravit broušením pemzou a natřením imprimitury z řídké olovnaté běloby nebo kříd. Často se také pro úpravu povrchu používalo fíkové mléko. Před malbou se povrch ještě navlhčil lihem, aby byla jistota, že je povrch odmaštěn.

Kost nebo slonovina byla nařezána na tenké destičky, poté se bělila na slunci, povrch se brousil jemným pemzovým práškem a na závěr odmašťoval lihem. Aby barva dobře přilnula k povrchu, tak se destičky natíraly volskou žlučí.

1.5 Možnosti akvarelových technik

Akvarel je velmi náročná technika a vyžaduje velkou zkušenost a smysl pro barevné seskupení transparentních vrstev. Barevné odstíny můžeme použít zcela volně (styl alla prima-Italský výraz, který lze přeložit jako“na poprvé“). Vztahuje se k technice přímé malby, při níž je obraz dokončen na jedno sezení bez předběžné přípravy. Nebo lze barvy postupně složitě vrstvit.

1.5.1 Lavírování

Také můžeme namalovat monochromní malbu, kdy používáme pouze hnědé nebo šedé odstíny v různém stadiu sytosti, jejichž rozředěním se dosáhne široké škály valérů. Optického efektu sytosti barvy se docílí neúplným překrytím bílé barvy papíru barevným pigmentem. Tuto techniku používal například Rembrandt.

1.5.2 Mokrý akvarel

Další zajímavá technika malby v akvarelu je malba do mokrého podkladu. Barvy se rozpíjí a vytvářejí zajímavý efekt, který v jiné technice nedosáhneme. Typickým představitelem této techniky u nás byl ilustrátor dětských knížek Mirko Hanák.

1.5.3 Klasická akvarelová technika

Využívá podmalování světlými barvami, takřka neutrálními tóny, na které se přidávají sytější tóny postupně. Světlý podklad se vynechával, nebo se světlá plocha docílila vymytím barevné vrstvy štětcem, tampónem, nebo hadříkem. Dnes nám pomáhá k tomuto účelu maskovací tekutina (směs gumy a čpavku), která dané místo po nanesení ochrání od barvy a po uschnutí lze lehce odstranit a výsledek je čistá plocha. Tato vynechaná světlá jsou ovšem velmi tvrdá. V 19. století se technika akvarelu značně uvolnila, malovalo se na suchý papír a běžně se používala krycí běloba k zvýraznění světel. K zvýraznění tmavých odstínů, hlavně ve stínech se jednotlivé vrstvy izolovaly lihovým fixativem, který zabránil rozpíjení barvy. Typickým příkladem používání byla malba miniatur na slonové kosti. Snaha o jemnou modelaci, bez nežádoucího rozlévání barvy vedla k velmi typickému rukopisu, charakteristickému drobnými tečkami (pointillé). Štětec musí být bez vody, zcela vymačkaný. Pracovalo se od shora dolů. Zcela zásadní podmínka při malbě akvarelem je čistota. Štětce musíme udržovat v naprosté čistotě a během malby by měl být dostatek čisté vody. Nevymyté barvy ve štětci mají za následek kalné tóny.

1.6 Fixace a uchovávání akvarelu

Akvarelovou malbu je třeba zafixovat, aby lépe odolávala dennímu či umělému světlu. K tomuto účelu dobře slouží většinou lihové roztoky bílého šelaku, nebo v poslední době

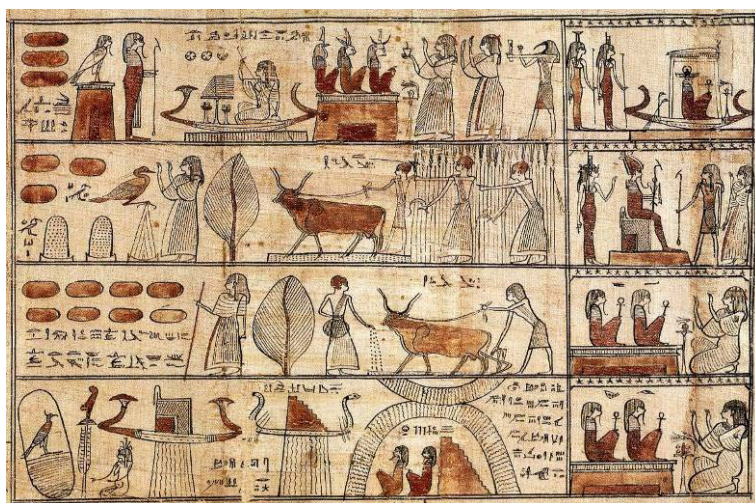
hojně používané polyvinylacetátové nebo akrylátové matné laky, které nanášíme stříkáním nebo aerosolem. Dnes se nedoporučují k fixaci používat vodní laky, které byly hojně používány na začátku tohoto století. Jednalo se o zředěný šelak s boraxem. Také všechny lakové filmy, které zvyšují lesk malby, nejsou dobré, protože narušují lehkost a bezprostřednost této techniky. Ukládání akvarelových maleb je vhodné na plochu v ochranných lepenkových deskách.

Zarámované akvarelové malby je třeba chránit sklem, aby bylo možné bez nebezpečí poškození zbavit malbu prachu. Pro lepší estetickou podobu, používáme plastickou paspartu, neutrální barevnosti a tím docílíme odstupu od skla (2-3mm). Celá adjustace musí být prachotěsná. Takto zarámovaný akvarel by neměl být vystaven na přímém slunečním světle, ale spíše v polostínu nebo jen na místě, kde dopadá světlo rozptýlené. Tak si uchová svoji stálost a původní barevnost.

2 HISTORIE AKVARELU

2.1 Kořeny

První dochované akvarelové malby vidíme již ve starém Egyptě. Vše začalo objevením vláknité rostliny se jménem *Cyperus papyrus*, jejíž kůra nařezaná na proužky vytvořila svitky. Tyto papyrové svitky sloužily ke psaní a ilustrování. Zaznamenávaly se na ně všechny informace z oblasti vědy, historie i náboženství. Svitky se ukládaly do hrobu společně s mrtvými, pro usnadnění jejich posmrtného života. Měly posloužit k vysvětlení svých skutků soudci mrtvých Osiridovi. Na svitky papyru byly malovány významné osobnosti (egyptské *Knihy mrtvých Obr. 2.*). Obrazy na svitcích jsou malované transparentními barvami a často doplněny textem (hieroglyfy). Pigmenty používané k výrobě okrů a sien pocházely z hlíny, červená barva z minerálů, modrá z azuritu. Malachit zastupoval zelenou, kropiment žlutou. Černou získávali ze zuhelnatělého dřeva a křída byla použita pro barvu bílou. Tyto pigmenty se míchaly s arabskou gumou a vaječným bílkem. Při použití se rozpouštěly ve vodě.

Obr. 2 Iuefanchova, *Egyptská Kniha mrtvých s motivy orby*, malba na papyru.

2.2 Starověk

Ve starověku se začal používat vedle papyrových svitků také pergamen, tento nový druh materiálu byl získáván ze skopové nebo kozlečí kůže, vyčiněné vápnem, stříhané a zjemněné pemzou. Většinou byly listy vázány do malých svazků, které pak tvořily knihu zvanou

kodeks. Pergamenu se od té doby používalo k uchovávání rukopisů. Deváté století znamenalo začátek vlády Karla Velikého který kladl velký důraz na tvorbu rukopisů. V tomto období vzniká také *Evangeliiář Karla Velikého* uložený ve Vídni. Rukopisy jsou ilustrovány technikou perokresby a lehce kolorovány vodovou barvou. Tento způsob malby přetrvává až do renesance.

Obr. 3 Pijoan José, *Dějiny umění /3*, Bible ze San Pedro, 11. století, ilustrace provedená akvarelem

2.3 Asijské země

Tušová malba je jednou z oblastí čínského malířství a je často používaná s barvami zároveň. Čína a Japonsko dosáhly v této technice velké virtuozity, protože ji používaly k výzdobě dekorativních předmětů denní potřeby, jako jsou vějíře, lucerny, stínidla a závěsné obrazy (makimona). Nelze přesně určit křehkou hranici, zda je možné považovat tuto techniku za akvarel. Malby byly prováděny na hedvábí, později na papír, protože vynález papíru patří Číně. První zmínka o používání tuše je z roku 875. Tchangský historik malířství Čang Jen-jüan napsal poučku "nanes tuš a obsáhneš pět barev". Existuje celá škála tušových

odstínů, od světlé až po tmavě černou. Čínská malba se od evropské liší tím, že používá zakulacený štětec, hedvábní, tuš a ve vodě rozpustné barvy.

Obr. 4 Dynastie Ming, Kuo Sü, *Žába, motýli a traviny*, tušová malba na hedvábí

Obr. 5 Dynastie Čching, Š'-tchao, *Narcis z Alba květin*, tušová malba na hedvábí

2.4 Renesance

V renesanci používala většina umělců akvarel monochromatický (jednobarevný). Převážně pro předběžné skici, studie postav a studie detailů, malované dvěma sépiovými barvami. Touto technikou malovali velikáni jako byl Rafael, Leonardo i Michelangelo. Byla to pomocná technika pro velké nástěnné malby. Jako příklad mohou posloužit Rafaelovy malby, (Obr. 7), návrh malovaný technikou akvarelu, a pro srovnání realizace olejomalby

(Obr. 6). Můžeme vidět při porovnání drobné rozdíly, na konečné versi bylo přidáno několik postav. Jednobarevný akvarel využívali také při skicování v krajině. Na šedý nebo okrem natřený papír se malovalo sépiovou barvou rozpuštěnou ve vodě (Obr. 8) tento akvarel je příkladem použití malby na šedém papíře, do krajiny jsou záměrně umístěny dvě osoby, aby mohl divák lépe pochopit vzdálenost a poměr.

Obr. 6 Rafael Santi, *Athénská škola*, freska v Stanza della Signatura, Vatikán, Řím

Obr. 7 Rafael Santi, *Athénská škola*, skica malovaná akvarelem, Ambrosiina Milán

Obr. 8 Guercino, *Krajina se sopkou*, British Muzeum, Londýn

Jak vidíme, v renesanci nepovažovali tuto techniku za rovnocennou s olejem, ale pouze jako podřadnou studijní záležitost, pomůcku pro vytvoření olejomalby.

2.4.1 Albrecht Dürer

V období renesance tvořil i významný předchůdce akvarelu, německý malíř a rytec Albrecht Dürer (1471-1528), který byl velmi umělecky produktivní, napsal 3 knihy, zhotovil přes tisíc kreseb, téměř 300 rytin a namaloval 188 obrazů, z toho 86 akvarelů. Akvarely, které si Dürer přivezl ze své italské cesty patří mezi nejkrásnější ve svém žánru. Nikdo před ním neuměl zacházet s akvarelem tak svobodně a zároveň precizně. Náměty takřka „plavou“ na papíře bez ohledu na konvence pozdního středověku, které přikazovaly zaplnit plochu obrazu do posledního místa. Dürer svou akvarelovou technikou, v níž spojoval vodovou barvu a kvaš, nyní dosáhl spontánního výrazu až do té míry, že někteří současní historikové umění ji srovnávají s impresionistickým plenérem (**Obr. 9**).

Obr. 9 Dürer Albrecht, *Vize*, 1525, akvarel

Akvarel narychlo zaznamenává apokalyptickou krajinu jen lehkými tahy štětce, slouží zcela k jinému účelu. Přiložený text popisuje dramatický sen, který umělec prožil. Dürer se zde snaží vyjádřit vzdálenost různou sytostí barvy mraků, pokaňkanou vodní plochou, kterou maluje zdánlivě nehmotnou barevností. Mezi další mistrovské kusy můžeme zařadit také díla, které mají smysl pro kreslířský detail přírodních námětů. Mezi ně můžeme zařadit akvarel *Zajíce* (**Obr. 12**), detail srsti je vyobrazen velmi věrně, v očích zajíce je vidět strach a napětí. K těmto studiím patří také *Velký drn* (**Obr. 10**), seskupení travin z hmyzí perspektivy a *Rytířská přilba pro Německý turnaj* (**Obr. 11**), kde umělec velmi pečlivě vypracovává členění povrchu včetně důrazu na použitý materiál (oslepující odrazy světla na vyleštěném kovu).

Obr. 10 Dürer Albrecht, *Velký drn*, 1503, akvarel a kvaš na lepence, Vídeň, Graphise Sammlung Albertina

Obr. 11 Dürer Albrecht, *Rytířská přilba pro Německý turnaj*, 1498, pero, hnědý inkoust a akvarel, Paříž, Musée du Louvre, Departement des Arts Graphiques

Obr. 12 Dürer, Albrecht, *Zajíc*, 1502, akvarel a kvaš, Vídeň. Graphise Sammlung Albertina

Obr. 13 Dürer Albrecht, *Pohled na Acro*, 1495, akvarel a kvaš, Paříž, Musée du Louvre, Kabinet des Dessins.

Dürer zachytil tento pohled na Acro (**Obr. 13**) cestou domů z Benátek, několik kilometrů od severního břehu jezera Lago di Garda. Díky pečlivě promyšlené kompozici a jemným odstínům je to pravděpodobně nejkrásnější z jeho italských akvarelů. Typografická přesnost pro něj zjevně nabyla příliš důležitá, protože na obrázku spojil několik motivů vyvolaných z paměti, které nelze v tomto seskupení spatřit z místa, odkud byl pohled malován.

V neposlední řadě je akvarel proslulý díky kuriozitě, která je v něm ukryta: Obrovský zamračený obličej viděný z profilu na levé straně skalnatého vrchu. Náhoda nebo záměr?

Albrecht Dürer je považován za jednoho z prvních akvarelistů.

2.5 Baroko

Po smrti Dürera se stal akvarel na mnoho let pouze jako pomůcka při olejomalbě.

Používal ji například Peter Paul Rubens. Namaloval více než 900 obrazů. Takové množství děl není v lidských silách jednoho malíře, a proto Rubens využíval svoje žáky. Malíř nejprve na plátno nakreslil akvarelovou skicu, kterou lehce vystínoval. Tím vytvořil hrubou kostru budoucího obrazu. Jeho asistenti (Antony van Dyck, Jakob Jordanes) namalovali téměř celý obraz a mistr pak doplnil jen malé úpravy (**Obr. 14**).

Obr. 14 Rubens Peter Paul, *Kamenování svatého Štěpána*, akvarelová skica, Ermitáž, Petrohrad,

Takto byl používán akvarel celé 16. a 17. století. Za zmínku stojí ještě tvorba Rembrandta. Přesto, že autor nepoužíval akvarel tak, jak jsme zvyklí z dnešní doby, byl autorem stovky maleb. Lavírováním dovedl úspěšně zachytit objem, stín i hloubku. Mistrovství těchto maleb vychází také z perfektní a dokonalé kresby. *Mladík tahající lano*, (**Obr. 16**) kresba štětcem a perem, kolem roku 1655. Studie k „Bičování Krista“ v Darmstadtu. Haag, *Lev*. (**Obr. 15**) Smívaná kresba perem. Chantilly, nedatováno.

Obr. 15 Rembrandt van Rijn, *Lev*, smívaná kresba perem, Chantilly

Obr. 16 Rembrandt van Rijn, *Mladík tahající lano*, 1655, kresba štětcem a perem

2.6 18. století

V této době objevují Angličané Řím. Cestování se stává módní záležitostí. Obrazové vzpomínky na sebe berou podobu černých leptů (veduty-pohledy), které se stávají v Evropě stále více populárnější. Umělci, kteří vytvářeli tyto kresby se jmenovali topografové. Jednobarevná provedení přestávala u těchto pohledů stačit, tak byla kresba vybarvena vodovou barvou. Barva postupně vytlačila původní lept a tak vznikl akvarel.

Mezi známé umělce vedut můžeme uvést Paula Sandbyho, je považován za otce Anglického akvarelu. K jeho nejlepším akvarelům patří obrazy: *Cesta windsdorským lesem*.

(Obr. 17) Rozvinul techniku a ovlivnil anglické akvarelisty na příštích 30 let. V roce 1768 patřil k zakládajícím členům Královské akademie umění.

Obr. 17 Sandby Paul, *Cesta windsdorským lesem*, Londýn.

2.7 19. století

Na jaře roku 1804 byla založena první společnost akvarelistů, Old Water-Colour Society, a o rok později se konala první výstava akvarelů na světě. Na konci 18. století byla technika akvarelu postavena na stejnou úroveň jako například olej a začali ji používat známí malíři. Akvarel se stal anglickým národním uměním, tisíce amatérů se pokoušelo touto technikou malovat. Mezi nejlepší akvarelisty této doby můžeme zařadit Josepha Mallorda Williama Turnera. Jeho talent se projevil již v dětství. V devíti letech koloroval tisky pro obchodníka s pivem, ve třinácti se u topografa Thomase Maltona seznámil s perspektivou. V patnácti

letech mu Královská akademie přijala první akvarel a ve věku čtyřadvaceti let se stal jejím členem.

Obr. 18 Turner William, *Slunce zapadající mezi tmavými mraky*, 1826, akvarel, Londýn

Obr. 19 Turner William , *Benátky*, 1819, akvarel, British Museum , Londýn

V malbě *Slunce zapadající mezi tmavými mraky* (**Obr. 18**) je namalovaná ohnivě rudá sluneční koule s červánky. Zde se projevuje Turnerův jemnocit ve skladbě barev. Spolu s Turnerem zazářil jako akvarelista také Thomas Girtin, bohužel zemřel mladý, v sedmadvaceti letech. Oba dva poté následovala celá plejáda současníků. Například: David Cox, James Gardiny, Alfred William Hunt, Henry Moore a mnoho dalších. Začaly vznikat různá seskupení a školy. David Cox napsal několik knih o akvarelu a neustále se snažil tuto techniku

zdokonalovat. Začal užívat nový papír, hrubě zrnitý. Akvarel dosáhl v Anglii velkého úspěchu, který se rozšířil do celé Evropy a později i do zámoří.

Richard Parkes Bonington a Eugène Delacroix spolu s dalšími rozšířily techniku akvarelu do Francie. Eugén Delacroix byl vůdčí osobností romantismu, byl nakloněn impresionismu a modernímu umění. Umění té doby se vyvíjelo směrem k větší barevnosti, světlu a jasnější barevné škále. Akvarel tento směr podpořil.

Delacroix byl zaníceným akvarelistou, navštívil Londýn, Řím a severní Afriku. Na těchto cestách namaloval řadu akvarelů zachycující typické scény a obyvatele. Dokázal spojit barvu s kresbou. Neměl rád přímky, proto má jeho kresba často rotační pohyb, jakoby chycena v letu, v pohybu myšlenky. Byl emotivní a zároveň romantický.

Obr. 20 Delacroix Eugène, *Kůň napadený tygrem*, 1825-1826 akvarel, Musée du Louvre.

Obr. 21 Delacroix Eugéne, *Židovská dívka z Maroka*, 1832, akvarel, Musée du Louvre, Paříž,

Mezi proslulé španělské akvarelisty 19. století se řadí Pérez Villamil a Mariano Fortuny, zakladatel prvního španělského sdružení akvarelistů. Mariano Fortuny y Carbo, *Polonahý muž*, (**Obr. 22**). Fortuny byl všestranným malířem, jeden z nejlepších španělských akvarelistů.

Obr. 22 Fortuny y Carbo Mariano, *Polonahý muž*, Goya Museum, Castres.

2.8 Impresionisté

Paul Cézanne, rád maloval krajinu, zátiší, ale i portréty. *Zátiší se zeleným melounem*

(**Obr. 23**), soukromá sbírka, tento Cézannův akvarel prozrazuje cvičení přímého pozorování, zjišťování vlivů několika předmětů na jiné. Zde se autor zaměřil na odrazy a průhlednost. Světlo, hlavní námět impresionistického malířství, je zde podtrženo bělobou (vynecháním bílých ploch). Na akvarelech úmyslně zvětšoval nepokryté plochy, aby dosáhl většího objemu. Dalším vynikajícím dílem Cézanna je *Chlapec s červenou vestou* (**Obr.24**) Tento akvarel je velmi nadčasový, mohl by být namalován právě tak dnes, v 21. století.

Obr. 23 Cézanne Paul, *Zátiší se zeleným melounem*, 1902-1906, akvarel a tužka

Obr. 24 Cézanne Paul, *Chlapec s červenou vestou*, Sběrka Waltera Filechenfeldta, Zürich.

2.9 20. století

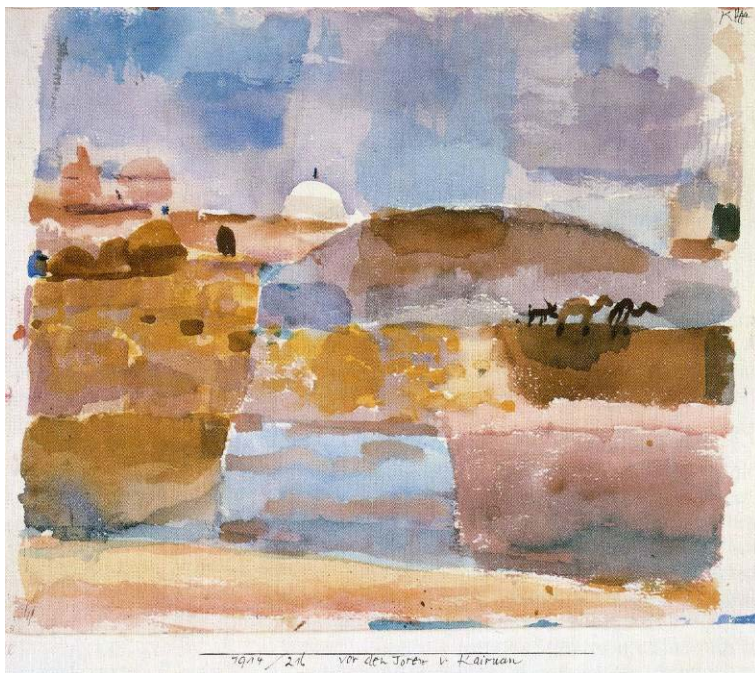
Mezi první abstraktní malbu v historii umění byl zařazen akvarel Wassily Kandinského, z roku 1910. Kandinský maloval své akvarely na základě hudebních a básnických zážitků.

Obr. 29 Kandinsky Wassily, První abstraktní akvarel 1910, Paříž.

Paul Klee patří také k významným akvarelistům. V dubnu 1914 se Paul Klee, August Macke a Louis Moilliet vydali společně do Tuniska. Tato cesta je označována za jednu z „hvězdných hodin lidstva“. Byla to tuniská krajina, její architektura, jižní světlo a barvy, co Kleeovi pomohlo najít cestu k malbě?

Tuniské akvarely mají sklon k abstrakci. Ve svých akvarelech z Tuniska pracoval Klee s transparentními barvami, jež kladl přes sebe. Po celou dobu pobytu se přidržoval reálné předlohy, až na konci cesty se uvolnil a začal malby zjednodušovat. Jedna z jeho posledních maleb na této cestě „*Před branami Kairuánu*“ (**Obr. 25**), o které si autor poznamenal do svého deníku poznámku, že se stal konečně malířem. Nebe se zde prolíná se zemí. Jejich hranici rozpoznáme až po delším sledování. Dva velbloudi, osel a kupole nás utvrdí, že se jedná o město.

Obr. 25 Klee Paul, *Před branami Kairuánu*, 1914, akvarel

Obr. 26 Klee Paul, *Ve stylu Kairuánu*, 1914, akvarel

Podle této malby Klee vytvořil čistě abstraktní dílo, s názvem „Ve stylu Kairuánu“

(**Obr. 26**) zmíněná verze z roku 1914. Barvy a tvary jsou nepravidelně rozděleny. V levé polovině obrazu jsou menší, uprostřed se zvětšují. Celý obraz je udržen v tlumených barvách hnědé, zelené a modré, bez svítivosti. Představíme si město v krajině, možná pohled shora.

V roce 1922 Klee namaloval další dva zajímavé akvarely, které byly inspirovány jeho pedagogickou činností na Bauhausu. Obraz s názvem „Rozchod navečer“ (**Obr. 28**) je tvořen z horizontálních pásů od tmavě hnědé přes okr až k světle žluté. Dvě šipky se k sobě vertikálně přibližují. Celá kompozice představuje stmívání. Druhý akvarel: „Loutkové divadlo“ (**Obr. 27**) datovaný roku 1923 je odlišný, protože byl inspirován dětskou kresbou.

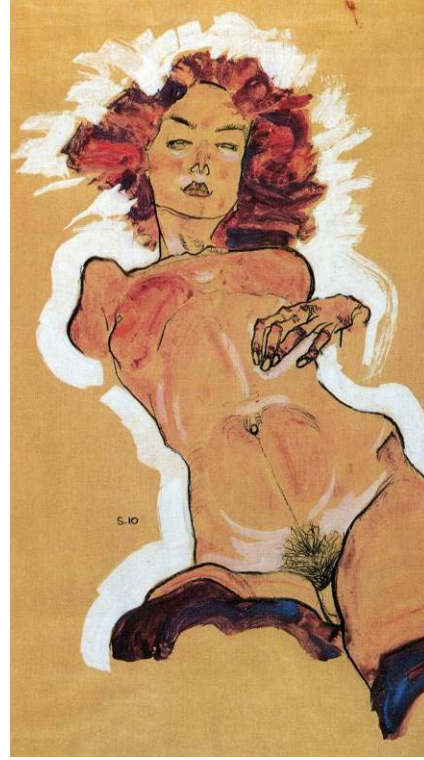
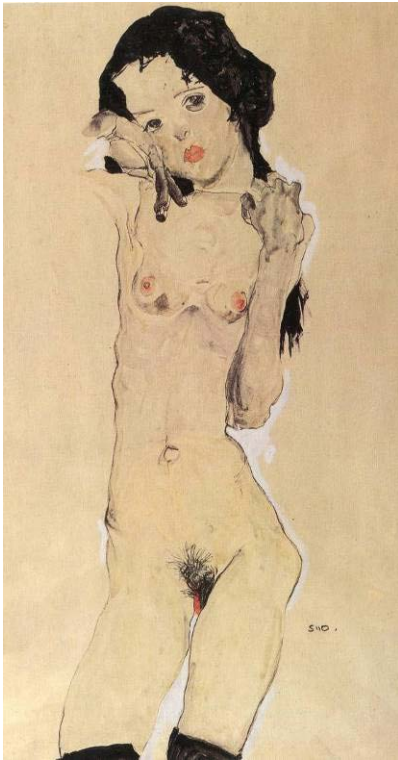

Obr. 27 Klee Paul, *Loutkové divadlo*, 1922,

Obr. 28 Klee Paul, *Rozchod navečer*, 1923, akvarel

Poslední malíř, kterého zde představím je Egon Schiele (1890-1918)

Velmi krátce žijící malíř, který vynikal neuvěřitelně geniální kresbou. Když kreslil, všechno bylo správné a pevné, jestliže náhodou udělal něco špatně, tak papír vyhodil, neznal gumu. Schieleho kresby byly v podstatě jen náčrty, plastičnost doplňoval akvarelovou barvou. Je zajímavé, že vybarvování prováděl většinou bez modelu. To co dělá z jeho kvašů a akvarelů zajímavé není nutně nahota, ale zcela netradičně úhel pohledu na model. Schiele zřejmě některé své akty kreslil ze žebříku. *Stojící černovlasý dívčí akt* (**obr. 30**), a *Ženský akt*, (**Obr. 31**).

Obr. 30 Schiele Egon, *Stojící černovlasý dívčí akt*, 1910, akvarel a tužka, , Graphische Sammlung Albertina

Obr. 31 Schiele Egon, *Ženský akt*, 1910, kvaš, akvarel a černá křída s bílým zvýrazněním, Vídeň, Graphische Sammlung Albertina.

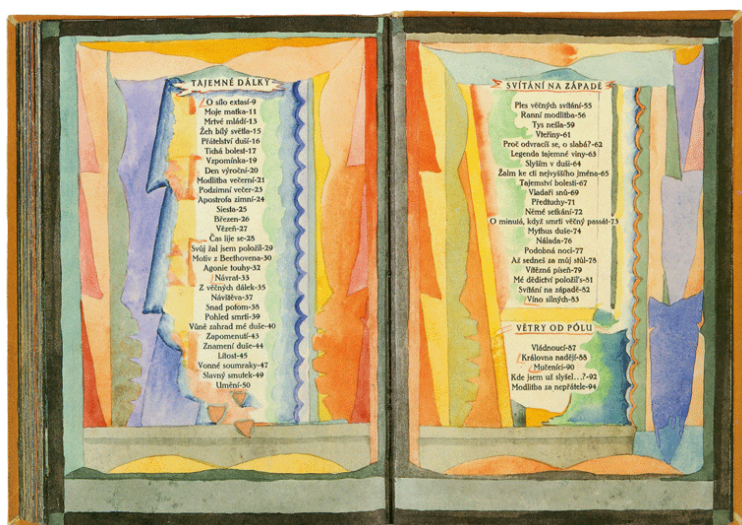
Dvacáté století je plné dalších významných akvarelistů, ale všechny vyjmenovat nemohu.

V dnešní době je akvarelová technika běžně používaná jak v malířství, tak v ilustraci.

3 AKVAREL V ČESKÉ ILUSTRACI

Josef Váchal (1884 – 1969)

Narozený 23. Zář 1884 Milavče u Domažlic. Český malíř, ilustrátor, řezbář a sochař. Vyučen knihvazačem, poté navštěvuje soukromou malířskou školu. Člen skupiny Sursum. Vytvářel vlastní knihy, které sám ilustroval, vázal a tiskl v omezeném nákladu.

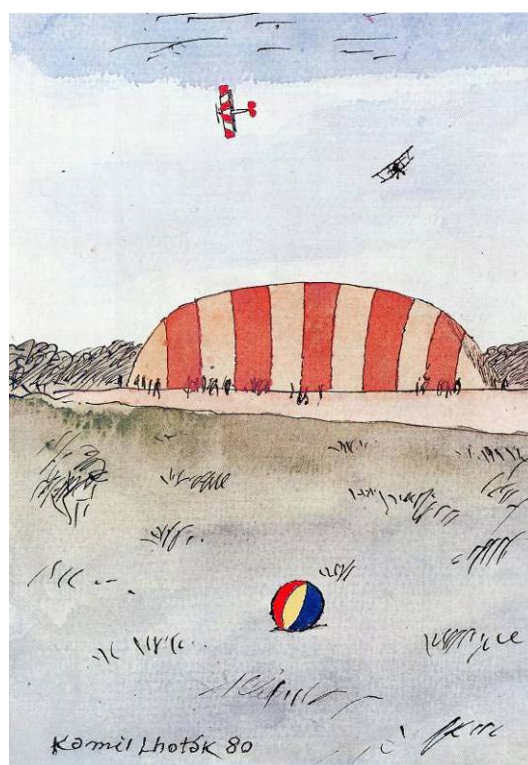
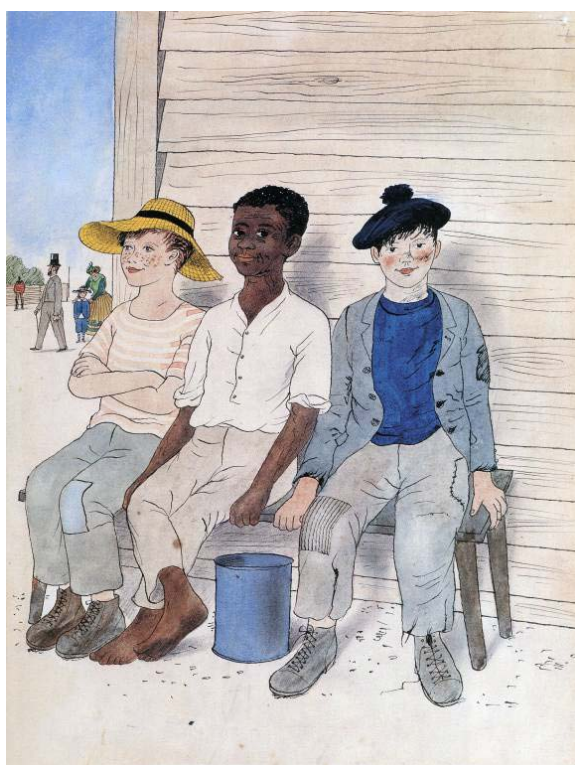
Obr. 32 Váchal Josef, *Ruce, 1*, 1928, ilustrace básnických spisů Otakara Březiny, akvarel a tuš, 1928

Obr. 33 Váchal Josef, *Ruce, 2*, 1928, ilustrace básnických spisů Otakara Březiny, akvarel a tuš, 1928

Kamil Lhoták (1912-1989)

Se věnoval tématům o počátcích techniky v 19. a na začátku 20. století. Zachytil lidskou činnost a její dávné sny létat, ovládnout vzdušný prostor, ponořit se do hlubin moře, zrychlit pomocí motocyklu nebo automobilu. Celý Lhotákův výtvarný talent a jeho lineární kresba byla ideální k ilustraci. Tuto jednoduchou, ale výstižnou kresbu doplňoval autor akvarelem. Ilustroval více jak 100 titulů, pro čtenáře od nejmenších let, ale v jeho knihách si s potěšením zalistoval i ne jeden tatínek nebo dědeček.

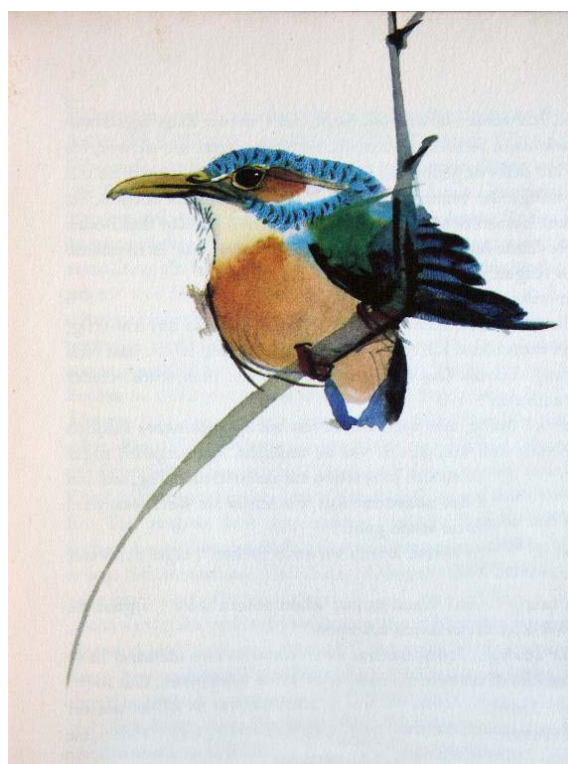
Obr 34 Lhoták Kamil, *Dobrodružství Huckleberryho Finna - Twain Mark*, 1956, akvarel

Obr. 35 Lhoták Kamil, *Balon, křídla, vrtule*, 1948

Mirko Hanák (1921-1971)

Jeho malby, akvarely a kvaše jsou velmi osobité. Technika, kterou používal při práci – rozpíjený akvarel má velmi blízko k japonské a čínské kaligrafii. Během krátkého období

ilustruje desítky knih pro děti o přírodě. Jen stručný výběr: *Stříbrný lipan*, Marko, *Divoký koník Ryn*. Spolupracuje s širokým okruhem spisovatelů a nejvíce s Jaromírem Tomečkem.

Obr. 36 Hanák Mirko, *Stříbrný lipan* - Jaromír Tomeček, akvarel a kvaš

Obr. 37 Hanák Mirko, *Marko* - Jaromír Tomeček, akvarel a kvaš

Obr. 38 Hanák Mirko, *Divoký koník Ryn* - Jaromír Tomeček, akvarel a kvaš

Zdeněk Burian

Patří do skupiny ilustrátorů, kteří nepoužívali akvarel jako svoji stěžejní techniku, ale i zde najdeme velmi pěkné práce, například ilustrace k Nerudovým Povídkám malostranským (1941-1942), ve kterých se autorovi podařilo uchovat intimní atmosféru Malé strany a jejich postav. Také velmi bravurně provedená studie ženského aktu. Akvarely jsou uloženy v Památníku národního písemnictví v Praze.

Obr. 39 Burian Zdeněk, *Podhorská vesnice-Němcová Božena*, 1942, akvarel, karton, Památník národního písemnictví v Praze

Obr. 40 Burian Zdeněk, *Povídky malostranské-Neruda Jan*, 1941, akvarel, karton, Památník národního písemnictví v Praze.

Josef Liesler (1912 – 2005)

Studoval kreslení na Českém vysokém učení technickém v Praze. Byl členem skupiny Sedm. Kreslířský talent se projevil jak ve volné grafice, tak i v ilustraci. Je pro něj typická suverenita kresby, někde až secesně dekorativního charakteru. Rozsáhlé ilustrační práce: A. S. Puškin, *Evžen Oněgin*, 1956, Ivan Olbracht, *O mudrci Bidpajovi a jeho zvířátkách*, 1956, *Severské pohádky*, 1973.

Obr. 41 Liesler Josef, *O mudrci Bidpajovi a jeho zvířátkách* - Olbracht Ivan, 1956, akvarel

Karel Svolinský (1896 – 1986)

Malíř, grafik a ilustrátor. Narodil se roku 1896 u Olomouce. Studoval Umělecko průmyslovou školu v Praze, byl členem skupiny Mánes a Hollar. Ve své ilustrační malbě používal akvarel. Měl smysl pro dynamickou kresebnou zkratku. Byl inspirován lidovým světem a přírodou. Jeho kresba je provedená barvou, dosahuje tím výrazové a poetické síly. Ilustroval zejména básně a dětské knížky.

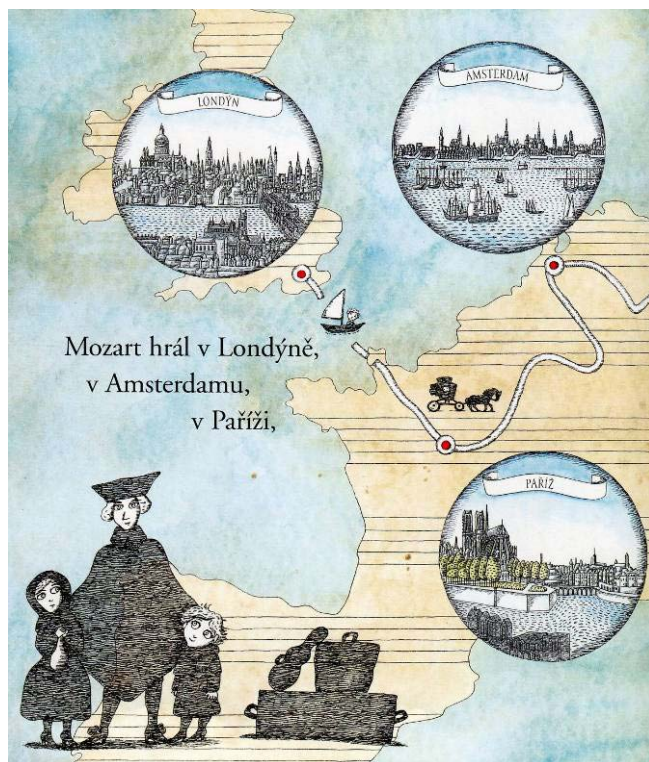
Obr. 42 Svolinský Karel, *Můj přítel Karel Svolinský* – Marta Ehlová,

Obr. 43 Svoboda Karel, *Dobrý den děti!*

Petr Sís

Narozen 11. května 1949 v Brně a od roku 1984 žije v USA. Je mezinárodně uznávaným autorem dětské literatury. Napsal přibližně 20 knih pro děti a sám je i ilustroval. Ve svých knihách používá často formu komiksu. Kombinuje jemnou perokresbu s akvarelem. Knížky vydané u nás jsou například: *Strom života*, *Zed'*, *Tři zlaté klíče*.

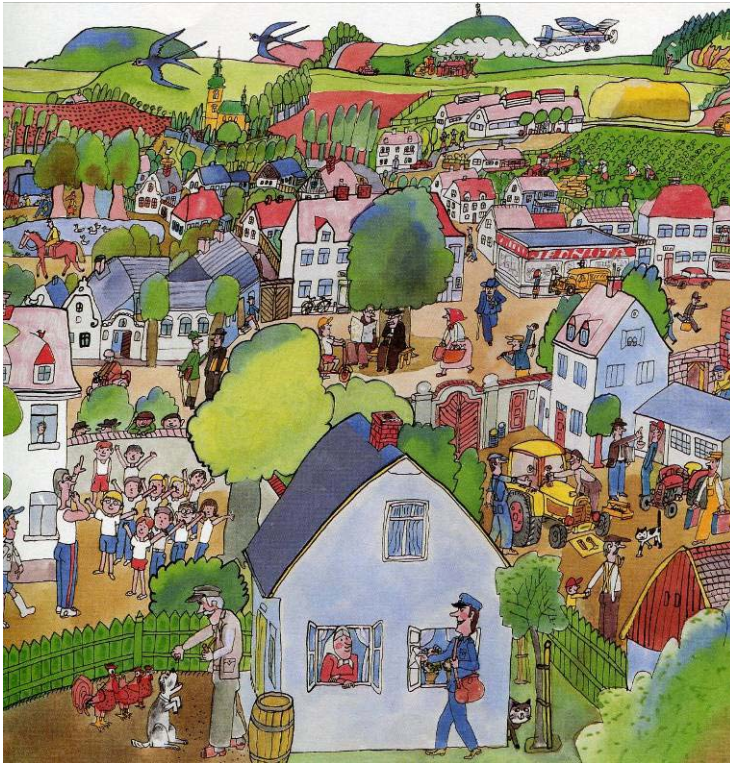
Obr. 44 Petr Sís, *Hrej, Mozarte, hrej*

Obr. 45 Petr Sís, *Hrej, Mozarte, hrej*

Miloslav Jágr (1927 – 1997)

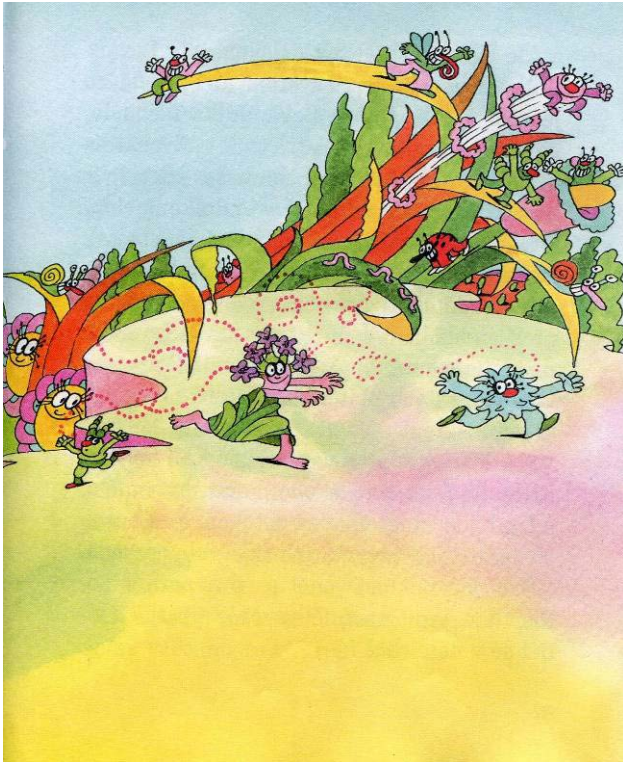
Český malíř a ilustrátor, profesor na VŠUP, narozený 8. června 1927 v Semilech. Je považován za přímého pokračovatele Mikuláše Alše a Josefa Lady. Ilustroval přes 120 knížek. Získal v roce 1981 cenu za Nejkrásnější Československou knihu roku.

Obr. 46 Jágr Miloslav, *Povídánky – Nepil František*.

Stanislav Holý

Se od roku 1960 zabýval kresleným humorem, jejímž hlavním hrdinou byla postava pana Pipa. Je autorem mnoha ilustrací. Za knihu *Procházky pana Pipa* dostal v roce 1978 cenu Nejkrásnější Československá kniha roku. Používal lyrický rukopis, jasnou a radostnou barevnost, kterou docílil ve svých ilustracích akvarelem.

Obr. 47 Holý Stanislav, *Upoviny* – Krůta Jan.

Luděk Maňásek

Vystudoval Státní grafickou školu a Umprum v Praze. Žil v Mladé Boleslavi. Ilustroval kolem 150 titulů knih pro děti. Jako podklad pro akvarel svých ilustrací používal dokonalou kresbu tužkou, kterou poté dobarvil akvarelem. Jeho ilustrace jsou plné lidskosti a poezie.

Obr. 48 Maňásek Luděk, *Pohádky – Kipling Rudyard.*

Obr. 49 Maňásek Luděk, *Pohádky – Kipling Rudyard*

Jiří Sopko

Narodil se v roce 1942 v Podkarkatské Rusi. Vystudoval Hollarovu školu v Praze. Stal se profesorem v ateliéru malby. Ilustroval také knihu Václava Havla, *Pižďuchové*, 2003 Ilustrace je velmi jednoduchá a uvolněná.

Obr. 50 Sopko Jiří, *Podivuhodná cesta Nilse holgerssona Švédskem – Lagerlöfová Selma*

Jiří Trnka (1912 – 1969)

Narodil se v Plzni. V roce 1912. Studoval na Uměleckoprůmyslové škole v Praze. Stal se čelním představitelem nové vlny dětské knižní ilustrace. Proti Disneyově manýře našel zcela vlastní způsob vyjádření, ryze výtvarný ale přitom dětem srozumitelný. Je naprosto ojedinělý výtvarník, jeho tvorba je plná citu a poezie. Ilustroval řadu knih.: Karafiátovi Broučci, Špalíček, 1947.

Obr. 51 Trnka Jiří, *Perníková chaloupka* – Renč Václav.

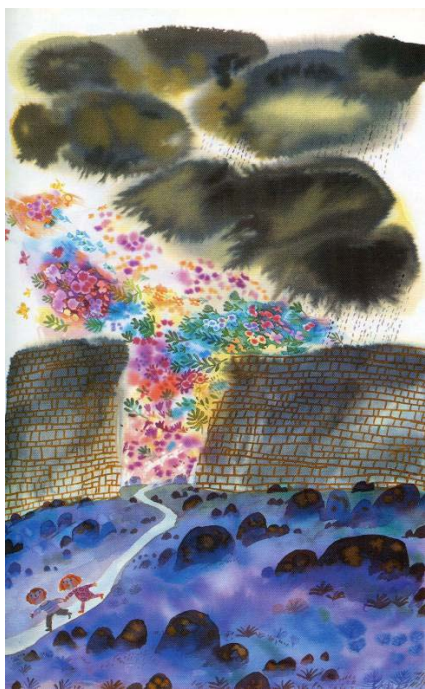
Obr. 52 Trnka Jiří, *Špalíček* – Hrubín František.

Štěpán Zavřel

Narodil se v roce 1932, po studiích na FAMU emigroval do Itálie kde zůstal po zbytek života. Jeho ilustrační tvorba je charakteristická výraznými akvarelovými barvami, které se vzájemně vpíjí do sebe. V Itálii se stal velmi známým umělcem.

Obr. 53 Zavřel Štěpán, *Květinové městečko* - Haslerová Evelina.

Obr. 54 Zavřel Štěpán, *Květinové městečko* - Haslerová Evelina.

Vladimír Tesař

Vladimír Tesař grafik, ilustrátor, typograf, studoval na pražské Státní grafické škole a později absolvoval Akademii výtvarných umění. Tesař vyjadřoval reálné motivy s použitím abstraktních znaků a symbolů. Ve svých ilustracích používal technologie kolorované lineární kresby. Mezi nejznámější ilustrace patří Babička od Boženy Němcové a Goethův Faust.

Obr. 55 Tesař Vladimír, *Johan Wolfgang Goethe – Faust*.

4 MEDAILONEK

Tomáš Císařovský, narozen 2. ledna 1962 v Praze, vyrůstal v uměleckém prostředí. Jeho otec byl kunsthistorikem, malířem a sochařem v jedné osobě, jeho dva bratři jsou také výtvarně nadaní. Starší bratr Petr, sochař, mladší Josef, filmový režisér. Dnes žije malíř se svojí ženou Erikou Bornovou, má dvě dcery, bydlí v Praze, zde má také jeden ze svých ateliérů.

V letech 1978-1982 studoval v Praze na SUPŠ, obor Tvarování dřeva a řezbářství, poté nastoupil na AVU u prof. Paderlíčka a Ptáčka (1983-1988). Na výtvarné scéně se objevil v 80. letech v rámci tzv. generace Konfrontací. Již od začátku své umělecké tvorby se věnuje výhradně malbě. Jeho obrazy Terče jsou v této době stylově blízké italské transavantgardě. V další etapě své tvorby je spojen s okruhem přátel skupiny Tvrdohlaví. Zde se jeho malba přiklání k postmodernímu vnímání malby se na přelomu osmdesátých a devadesátých let v námětech věnuje české historii, (ovlivněn rozpadem totalitního režimu). V této době vzniká rozsáhlý cyklus: Z deníku dědy legionáře.

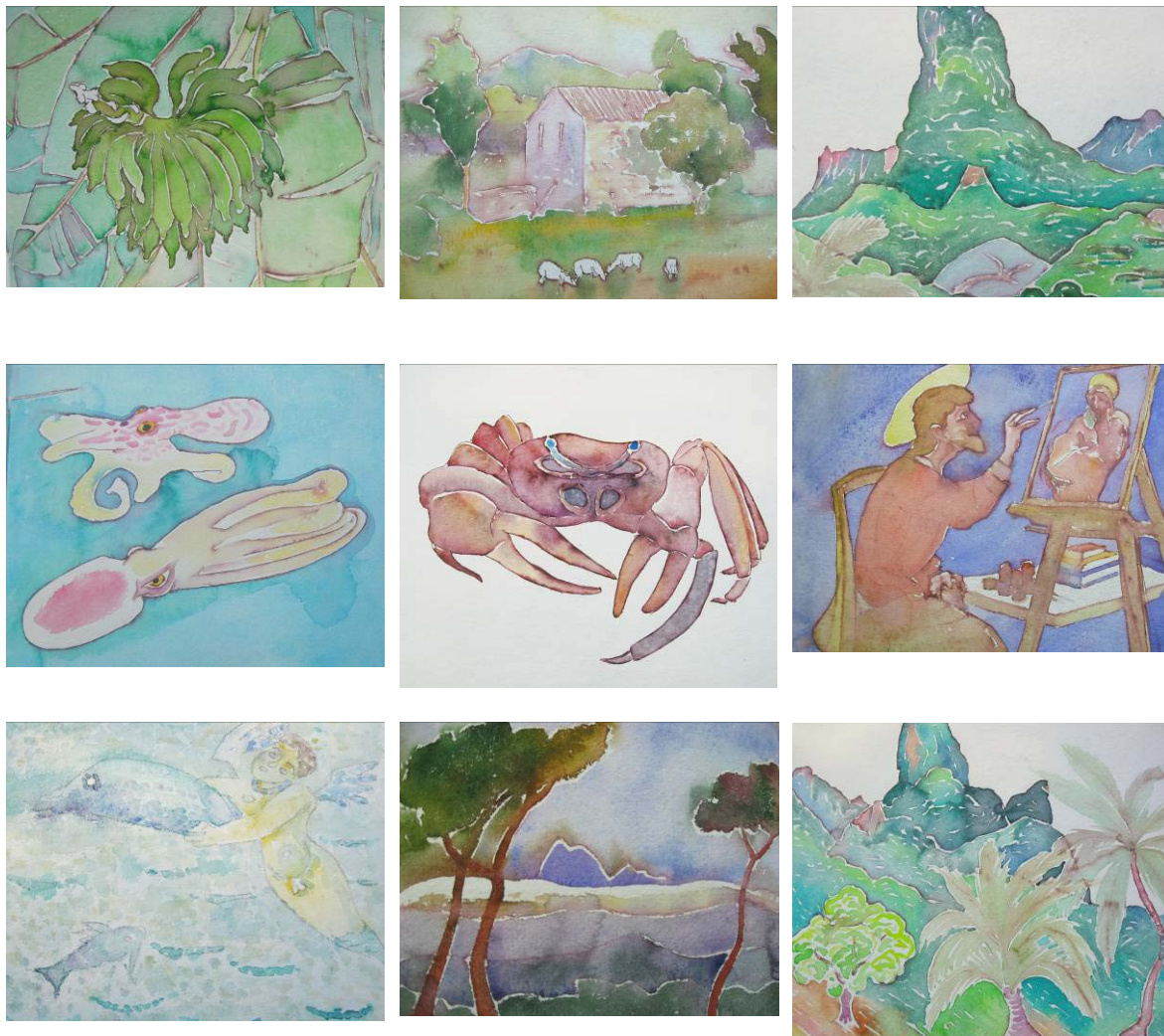
V devadesátých letech spolupracoval Tomáš Císařovský s galerií MXM. Náměty pro svá díla nalézal v rodinné fotografii. Mezi četnými výstavami stojí za pozornost výstava, kterou uspořádal se svojí ženou v roce 1993, „Viděno dvěma“.

Dnes je jedním z nejuznávanějších českých malířů. Maluje olejovými barvami figurální výjevy i krajinu. V obrazech s názvy jako například: „Zuřivost, Očista, Obava nebo Rozmrzelost“ používá Císařovský širokou škálu symbolů, od protězy přes pohrabáč, až k medúze. Postavy jsou výhradně akty, převažuje mužské pohlaví. Autor komentuje tuto skutečnost tím, že mužskému světu dokáže lépe porozumět.

Druhý směr v jeho díle je akvarelová technika. Používá ji při tvorbě svých obrazových deníků z cest po Středomoří (Itálie, Sicílie) ale i francouzské Polynésie. Akvarelem maluje také rozměrné figurální obrazy, jeho barevné plochy jsou strhující, technika akvarelová čítanková.

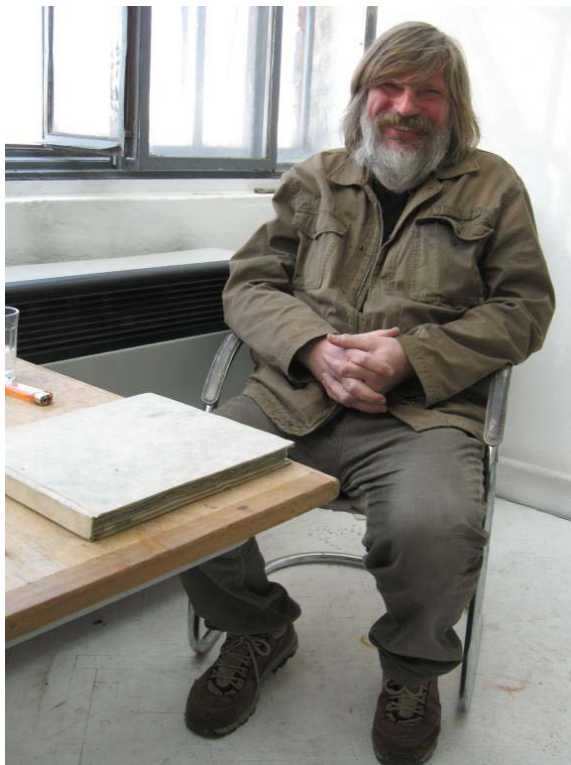
Poslední výstava s názvem: „Kam až“ 4. 3. 2011-30. 4. 2011 v galerii Václava Špály. Název výstavy je odvozen od stěžejního obrazu se stejným jménem“ Kam s ním“, na kterém jsou postavy bité muži s obušky – malba se vztahuje k demonstracím na Národní třídě v roce 1989. Součástí výstavy jsou také rozměrné akvarely polynéské krajiny, která malíře

inspirovala při loňské třítydenní exotické cestě. Krajiny s Polynésie a figury s rejnoky představují podle Císařovského úžasné bytosti s pozitivní energií.

Obr. 56 – 64 Tomáš Císařovský, *ilustrace z deníků na jeho cestách po Středomoří a Polynésii*, foto autorka při návštěvě v ateliéru

Návštěva v ateliéru a krátký rozhovor

Obr. 65 Tomáš Císařovský při rozhovoru, foto autorka

Obr. 66 Ateliér - Tomáše Císařovského, foto autorka

**Malujete od dětství, nebo Vás k umění přivedl nějaký jiný impuls v pozdějším věku?
Od kdy akvarelem?**

Já jsem vyrůstal v umělecké rodině. Táta se věnoval umění jak teoreticky, i ale maloval. Pro mě to byla naprostá přirozenost vzít do ruky štětec a malovat pro radost, tak, jak to dělají všechny děti. Kdy akvarelem? Ve dvou až třech letech....smích.....je to už dávno. Tím ovšem nechci tvrdit, že mě někdo v rodině k malování vedl.

Proč používáte akvarel na svých cestách v provizorních podmínkách v době digitální fotografie?

Mé deníky z cest, jsou rychlé skici. Prchavé, nestálé, ale velmi autentické a intenzivní. Když je otevřu s odstupem času, vybaví se mě celá cesta do nejmenšího detailu. To u fotografie, která vás nutí dělat výřezy, nefunguje. V posledních letech nemám fotografování vůbec rád. A akvarel na cestách? Mám malou cestovní sadu základních barev, skicák z pevného papíru, který kdekoliv otevřu a během 15 minut mám namalováno.

Jak často cestujete? Která země Vás nejvíce uchvátila a proč?

Cestuji, protože se potřebuji nadechnout. Tady v Praze se začnu po čase dusit a jsem bez inspirace. A to i přesto, že mám dva ateliéry, z toho jeden na venkově. Chybí tady to světlo, které mají například jižní kraje. Země jsou pro mě zajímavé všechny. Každá má své kouzlo. Ke středomoří mám vztah přes kulturu, Island je pro mě kvas země (sopky, čistota) a francouzská Polynésie-to byl velmi intenzivní zážitek z barev a takřka nedotčené přírody.

Který umělec malující akvarelem se Vám líbí, proč jste si vlastně techniku akvarelu vybral?

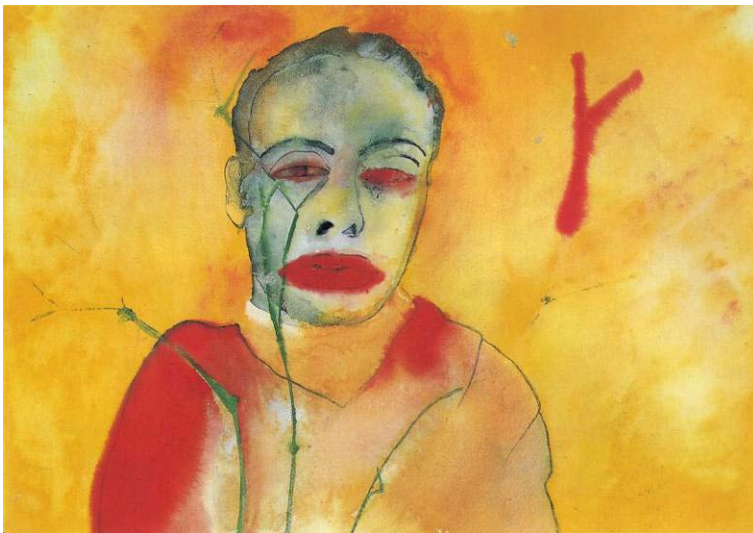
Mě se líbí spousta tradičních malířů akvarelu. Od Dürera, přes francouzské a anglické akvarelisty až ke Špálovi. Ze současných bych uvedl třeba italského malíře Francesca Clemente (**Obr. 67 - 68**). Já považuji akvarel za vrcholnou techniku, dobře malovat s ní mohou jen mistři. Je velmi často nezvratná, neopravitelná, nepřipouští pozdější retuše. Jedná se o první pokus, alla-prima. Dobrá akvarelová malba působí dojmem lehkosti a vzdušnosti v tom se akvarelu žádná jiná technika nevyrovná.

Jak tvoříte velké formáty? Kde kupujete papír?

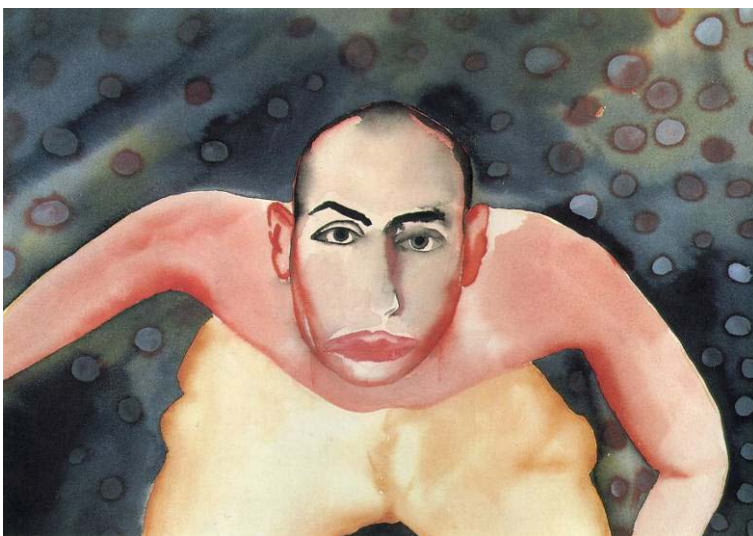
Své nezvykle velké formáty maluji na papíry, které si nechávám posílat z Himaláje. Jedná se o malou rodinnou firmu, klášter ve 3000 metrech. Zde mě také vyrábí i cestovní bloky, ze stejného papíru. Tento papír je ruční výroba, velmi kvalitní, silný, nemusím ho napínat. Jen ho tak položím na zem a můžu začít malovat. Dobrý akvarel se bez kvalitního papíru nemůže neobejít.

Děkuji Vám za rozhovor.

28. dubna 2011 v Praze

Obr. 67 Clemente Francesco, *Fire*, 1982, watercolor on arches paper

Obr. 68 Clemente Francesco, *Waiting*, 1982, watercolor on arches paper

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 AUTORSKÁ KNIHA O HAWAII

Ve své praktické části jsem navázala na teoretickou část a vytvořila Autorskou knihu ilustrovanou akvarelovou technikou. Kniha není určena malým dětem, ani ji nelze zařadit do kategorie pouze pro dospělé. Není deníkem, není herbářem, nebo průvodce.

Mým cílem bylo představit exotický ostrov. Představit čtenářům Ráj na zemi stejně barevně a lehce, jak jsem ho vnímala já. Proplout pohádkovou faunou a flórou. Nasát alespoň na chvíličku tu neopakovatelnou atmosféru plnou barev, horka a vlhka. Domnívám se, že Autorská kniha, která nemá takřka žádná omezení, je k tomuto úkolu téměř předurčena.

5.1 Aloha Hawaii

Ahoj Havaj uvádí titulek knihy. Celá koncepce knihy je v duchu tohoto pozdravu, který je uveden jak v češtině, tak v havajštině. Představuji čtenáři exotický ostrov v celé jeho kráse, s lehkostí a jednoduchostí, tak aby knížka čtenáře potěšila a zároveň neunavila. S tímto konceptem korespondují i texty, které nemají popisný charakter, ale jsou spíše pocitové, místy i humorné. Snaží se doplnit obrázek.

Začátek knihy obsahuje titulek, věnování a úvod. V úvodu seznamuji čtenáře o tom co je v knize čeká. Na protější straně je na dokreslení mapa Havajských ostrovů s podpisem jejich objevitele: *Jamese Cooka*. Na uvítání dostanete *Lei*, květinový věnec a prohlídka může začít. Na dalších stranách pak představuji jednotlivé obrazy džungle, oceánu, fauny a flóry.

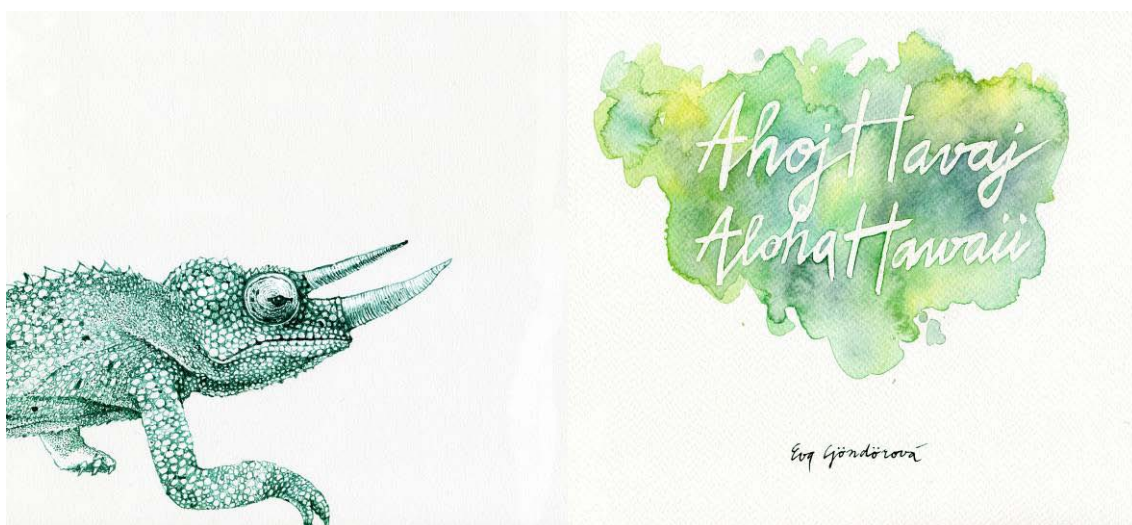
Závěr je velmi stručný, nikdo tento ráj neopouští lehce. Na úplném konci je tiráž s potřebnými informacemi. Celá kniha je vytištěna oboustranně na dvojlisty. Papír je použitý se strukturou Typ: X-Felt 145g /m². Vazba je šitá. ěbet je provedený do barevného plátna, zbytek vazby je doplněn hedvábným Buretem s jednoduchou malbou.

5.2 Ilustrace

Ve své teoretické části jsem se věnovala akvarelu, technice, která je velmi oblíbená u mnoha našich předních ilustrátorů. Je přirozené, že má praktická část, Autorská kniha je provedena také technikou akvarelu.

Ilustrace jsem malovala na akvarelový papír značky Fabriano 200/m², který jsem si napnula na podložku. Barvy jsem použila značky Winsor a Newton, polotekuté barvy v tubičkách, vymačkané na paletu, které můžeme lehce míchat a zvolit tak požadovaný tón. Při práci

jsem měla neustále na mysli, že je třeba dodržovat maximálně čistotu štětců a vody, aby nevznikly kalné tóny, ty totiž na Havaji opravdu nejsou. Počáteční kresbu jsem nakreslila akvarelovými pastelkami značky Staedler, Karat. O kresbu jsem se mohla opřít, ale zároveň v oblastech, kde nebyla nutná, jsem mohla linku velmi lehce vymýt. Což je velká výhoda všech akvarelových pastelek. Na takto připravený základ jsem použila techniky Allá – prima, malbu do mokrého podkladu i postupné vrstvení tónů až k požadované sytosti. Hotovou ilustraci jsem naskenovala a bez dalších zásahů připravila pro tisk.

Obr. 69 Gündöröová Eva, *Titulek – Autorská kniha*

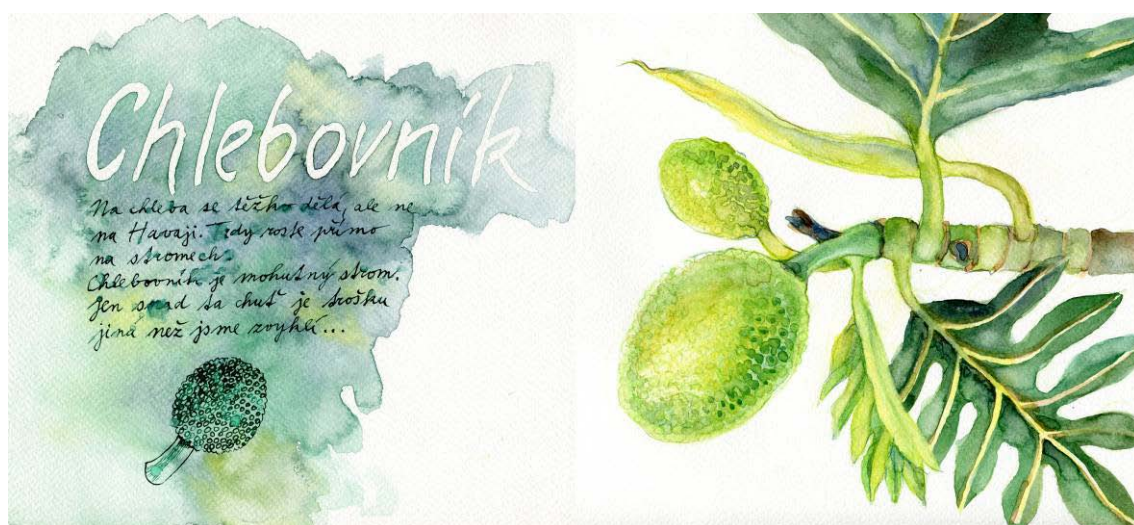
Obr. 70 Gündöröová Eva, *Úvodní strana – Autorská kniha.*

Obr. 71 Göndörövá Eva, *Džungle* – Autorská kniha.

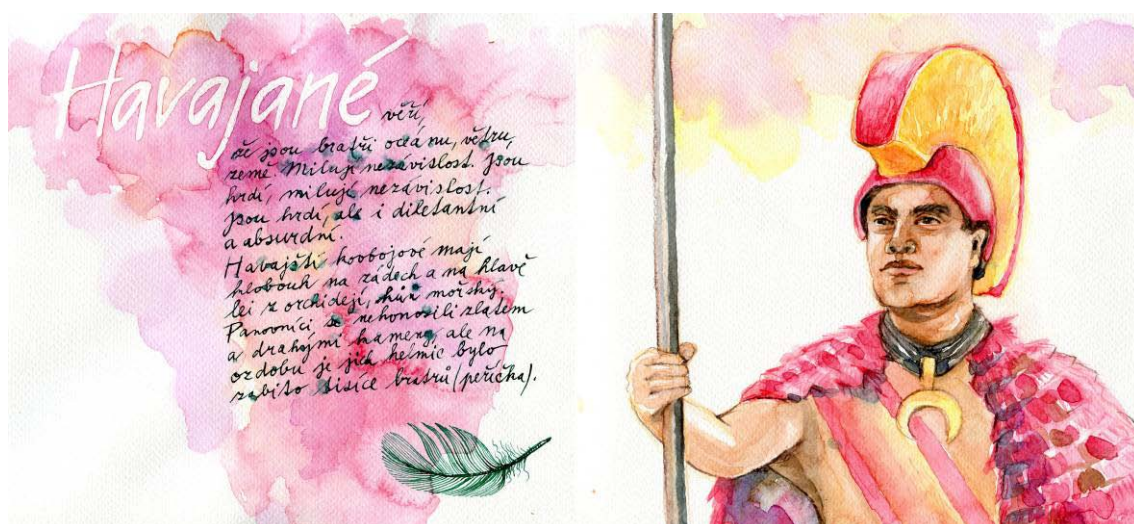
Obr. 72 Göndörövá Eva, *Ananas* – Autorská kniha.

Obr. 73 Göndörövá Eva, *Chlebovník* – Autorská kniha.

Obr. 74 Göndörövá Eva, *Ocean – Autorská kniha*

Obr. 75 Göndörövá Eva, *Historie Havaje – Autorská kniha*

5.3 Typografie

Dlouho jsem hledala možnosti, jak spojit ilustraci s textem tak, aby celá kniha měla svěží charakter exotické krajiny. Nakonec jsem zvolila ručně psaný text (kaligrafii) s akvarelovým pozadím, který celou knihu sjednocuje. Text je psaný barevnou tuší. Úvodní slovo je provedeno vynecháním bílého podkladu v akvarelové ploše. Tohoto efektu jsem dosáhla pomocí maskovací tekutiny značky Legrand & Bourgeois. Nápis se napíše štětcem, po zaschnutí se provede barevná malba přes text. Jakmile barva uschne, krycí tekutina se jednoduše vydrolí. Na některých místech jsem text doplnila drobnou perokresbou.

Hotové texty i s podmalbou jsem opět naskenovala bez dalších úprav a připravila na tisk.

ZÁVĚR

Byla to pro mě velmi pěkná práce, znovu se v myšlenkách vracet do pestrého světa exotického ostrova. Snažila jsem se také posunout a zdokonalit v malbě akvarelovou technikou. Jen to tak nahodit, jak to umí mistři. Dát na papír tu správnou barvu a už se víc nevracet.

V mé snaze mě také hodně podpořilo setkání a následný rozhovor s Tomášem Císařovským. Promluvit si s někým, kdo je v akvarelu mistr, nahlédnout do jeho kuchyně bylo víc než zajímavé a dalo mi to chuť do další tvorby.

Do jaké míry se mě kniha podařila, už musí posoudit čtenář sám..

Já děkuji za možnost to zkusit.....

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

PARRAMÓN, José.M. *Velká kniha o akvarelu*, Svojtka a Vašut,1995,

ISBN 80-7180-061-9

WANG, Yao-t'ing,. *Čínské malířství*, Knížní klub v Praze,2008.

BOCKEMÜHL, Michael. *J. M. W. Turner 1775-1851*,, Taschen / Slovart, 2008,

ISBN 978-80-7391-045-7

WOLF, Norbert. *Albrecht Dürer 1471-1528*,, Taschen / Slovart, 2007,

ISBN 978-3-8228-2861-8

KIADÓ, Vince. *Egypt, Obrazová encyklopedie umění* , Scala GROUP s.P.a, 2009,

WALTHER, Ingo, F. *Paul Gauguin 1848-1903*,, Taschen / Slovart, 2002,

PROKOP, Vladimír,. *Zdeněk Burian*, Gallery, 2005, ISBN 80-860010-91-0

SVOLINSKÝ, Karel,. *Dobrý den děti*, BMSS-START Praha, 1996, ISBN

80-902091-0-6

HOŠKOVÁ, Simeona,. *Josef Liesler*, Odeon,Praha 1988,

SÍS, Petr,. *Hrej, Mozarte, hrej*, Labyrint,Praha 2006, ISBN 80-86803-07-4

NEPIL, František,. *Povídánky*, Albatros, Praha 1997

KŮTA, Jan,. *Upoviny*, Albatros, Praha 2000

KIPLING, Rudyard,. *Pohádky*, Aventinum, Praha 1996, ISBN 80-7151-006-8

LAGERLOFOVÁ, Selma, *podivuhodná cesta Nilse Holgerssona Švédskem*, Meande, Praha 2005, ISBN 80-86283-39-9

AUGUSTIN, L. H., *Kamil Lhoták*, Academia, Praha, ISBN 80-200-0818-7.

AUTORSKÝ KOLEKTIV,Dr. Emanuela Pocheho, *Encyklopedie českého výtvarného umění*, Academia, Praha 1975,

PARTSCH, Susanna, *Paul Klee 1879 – 1940*, Taschen / Slovart, 1995

LOSOS, Ludvík *Techniky malby*, Aventinum, 1995

<http://cs.wikipedia.org/>

RAMOS Torres Joana, *P. Cezanne*, Rebo, Praha 2005, ISBN 80-7234-490-0

PETEROVÁ, Eva, *Delacroix a romantická kresba*, Odeon, Praha 2005.

ŠTĚCH, V. V, *Rembrandt kresby a grafika*, 1955, státní nakladatelství krásné literatury hudby a umění

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Josef Gočár, *Gočáry*, 1920, původní dokumentace vytvořená Arch. Josefem Gočárem, perokresba a akvarel, archiv zoo Praha.

Obr. 2 Iuefanchova, *Egyptská Kniha mrtvých s motivy orby*, malba na papyru.

Obr. 3 Pijoa José, *Dějiny umění /3*, Bible ze San Pedro, 11. století, ilustrace provedená akvarelem.

Obr. 4 Dynastie Ming, Kuo Sü, *Žába, motýli a traviny*, tušová malba na hedvábí.

Obr. 5 Dynastie Čching, Š'-tchao, *Narcis z Alba květin*, tušová malba na hedvábí.

Obr. 6 Rafael Santi, *Athénská škola*, freska v Stanza della Signatura, Vatikán, Řím.

Obr. 7 Rafael Santi, *Athénská škola*, návrh malovaný technikou akvarelu, Ambrosiina Mi-lán.

Obr. 8 Guercino, *Krajina se sopkou*, British Muzeum, Londýn.

Obr. 9 Dürer Albrecht, *Vize*, 1525, akvarel.

Obr. 10 Dürer Albrecht, *Velký drn*, 1503, akvarel a kvaš na lepence, Vídeň, Graphise Sammlung Albertina.

Obr. 11 Dürer Albrecht, *Rytířská přilba pro Německý turnaj*, 1498, pero, hnědý inkoust a akvarel, Paříž, Musée du Louvre, Departement des Arts Graphiques.

Obr. 13 Dürer Albrecht, *Pohled na Acro*, 1495, akvarel a kvaš, Paříž, Musée du Louvre, Kabinet des Dessins.

Obr. 14 Rubens Peter Paul, *Kamenování svatého Štěpána*, akvarelová skica, Ermitáž, Petrohrad.

Obr. 15 Rembrandt van Rijn, *Lev*, smívaná kresba perem, Chantilly.

Obr. 16 Rembrandt van Rijn, *Mladík tahající lano*, 1655, kresba štětcem a perem.

Obr. 17 Sandby Paul, *Cesta windsdorským lesem*, Londýn.

Obr. 18 Turner William, *Slunce zapadající mezi tmavými mraky*, 1826, akvarel, Londýn.

Obr. 19 Turner William, *Benátky*, 1819, akvarel, British Museum, Londýn.

Obr. 20 Delacroix Eugéne, *Kůň napadený tygrem*, 1825-1826 akvarel, Musée du Louvre.

- Obr. 21** Delacroix Eugéne, *Židovská dívka z Maroka*, 1832, akvarel, Musée du Louvre, Paříž.
- Obr. 22** Fortuny y Carbo Mariano, *Polonahý muž*, Goya Museum, Castres.
- Obr. 23** Cézanne Paul, *Zátiší se zeleným melounem*, 1902-1906, akvarel a tužka.
- Obr. 24** Cézanne Paul, *Chlapec s červenou vestou*, Sbíрка Waltera Filechenfeldta, Zürich.
- Obr. 25** Klee Paul, *Před branami Kairuánu*, 1914, akvarel.
- Obr. 26** Klee Paul, *Ve stylu Kairuánu*, 1914, akvarel.
- Obr. 27** Klee Paul, *Loutkové divadlo*, 1922, akvarel.
- Obr. 28** Klee Paul, *Rozchod navečer*, 1923, akvarel.
- Obr. 29** Kandinskij, *Rozchod navečer*, 1923, akvarel.
- Obr. 30** Schiele Egon, *Stojící černovlasý dívčí akt*, 1910, akvarel a tužka, Graphische Sammlung Albertina.
- Obr. 31** Schiele Egon, *Ženský akt*, 1910, kvaš, akvarel a černá křída s bílým zvýrazněním, Vídeň, Graphische Sammlung Albertina.
- Obr. 32** Váchal Josef, *Ruce*, 1928, ilustrace básnických spisů Otakara Březiny, akvarel a tuš.
- Obr. 33** Váchal Josef, *Ruce*, 1928, ilustrace básnických spisů Otakara Březiny, akvarel a tuš
- Obr. 34** Lhoták Kamil, *Dobrodružství Huckleberryho Finna - Twain Mark*, 1956, akvarel.
- Obr. 35** Lhoták Kamil, *Balon, křídla, vrtule*, 1948.
- Obr. 36** Hanák Mirko, *Stříbrný lipan-Jaromír Tomeček*, akvarel a kvaš.
- Obr. 37** Hanák Mirko, *Marko-Jaromír Tomeček*, akvarel a kvaš.
- Obr. 38** Hanák Mirko, *Divoký koník Ryn-Jaromír Tomeček*, akvarel a kvaš.
- Obr. 39** Burian Zdeněk, *Podhorská vesnice-Němcová Božena*, 1942, akvarel, karton, Památník národního písemnictví v Praze.
- Obr. 40** Burian Zdeněk, *Povídky malostranské-Neruda Jan*, 1941, akvarel, karton, Památník národního písemnictví v Praze.

- Obr. 41** Liesler Josef, *O mudrci Bidpajovi a jeho zvířátkách - Olbracht Ivan*, 1956, akvarel.
- Obr. 42** Svolinský Karel,
- Obr. 43** Svolinský Karel, *Dobrý den děti!*
- Obr. 44** Petr Sís, *Hrej, Mozarte, hrej*
- Obr. 45** Petr Sís, *Hrej, Mozarte, hrej*
- Obr. 46** Jágr Miloslav, *Povídánky – Nepil František.*
- Obr. 47** Holý Stanislav, *Jan Krůta, Upoviny – Krůta Jan*
- Obr. 48** Maňásek Luděk, *Pohádky – Kipling Rudyard*
- Obr. 49** Maňásek Luděk, *Pohádky – Kipling Rudyard*
- Obr. 50** Sopko Jiří, *Podivuhodná cesta Nilse holgerssona Švédskem – Lagerlöfová Selma*
- Obr. 51** Trnka Jiří, *Perníková chaloupka – Renč Václav.*
- Obr. 52** Trnka Jiří, *Špalíček – Hrubín František.*
- Obr. 53** Zavřel Štěpán, *Květinové městečko - Haslerová Evelina.*
- Obr. 54** Zavřel Štěpán, *Květinové městečko - Haslerová Evelina.*
- Obr. 55** Tesař Vladimír, *Goethe – Faust*
- Obr. 56 – 64** Tomáš Císařovský, *ilustrace z deníků na jeho cestách po Středomoří a Polynésii*, foto autorka při návštěvě v ateliéru
- Obr. 65** Tomáš Císařovský při rozhovoru, foto autorka
- Obr. 66** Ateliér - Tomáše Císařovského, foto autorka
- Obr. 67** Clemente Francesco, *Fire*, 1982, watercolor on arches paper
- Obr. 68** Clemente Francesco, *Waiting*, 1982, watercolor on arches paper
- Obr. 69** Göndörövá Eva, *Titulek – Autorská kniha*
- Obr. 70** Göndörövá Eva, *Úvodní strana – Autorská kniha.*
- Obr. 71** Göndörövá Eva, *Džungle – Autorská kniha.*
- Obr. 72** Göndörövá Eva, *Ananas – Autorská kniha.*

Obr. 73 Göndörová Eva, *Chlebovník – Autorská kniha.*

Obr. 74 Göndörová Eva, *Ocean – Autorská kniha*

Obr. 75 Göndörová Eva, *Historie Havaje – Autorská kniha*